

Tanah lot Temple วัดศักดิ์สิทธิ์กลางทะเลที่บาหลิ

นาฏศิลป์บาหลิ

ภาวิณี บุญเสริม*

บาหลิ เป็นเกาะๆ หนึ่งในจำนวนหมื่นกว่าเกาะของ ประเทศอินโดนีเซีย เป็นเกาะที่มีเสน่ห์ดึงดูดใจจากคนทั่วโลก ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศาสนา ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งยังคงรักษารูปแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น

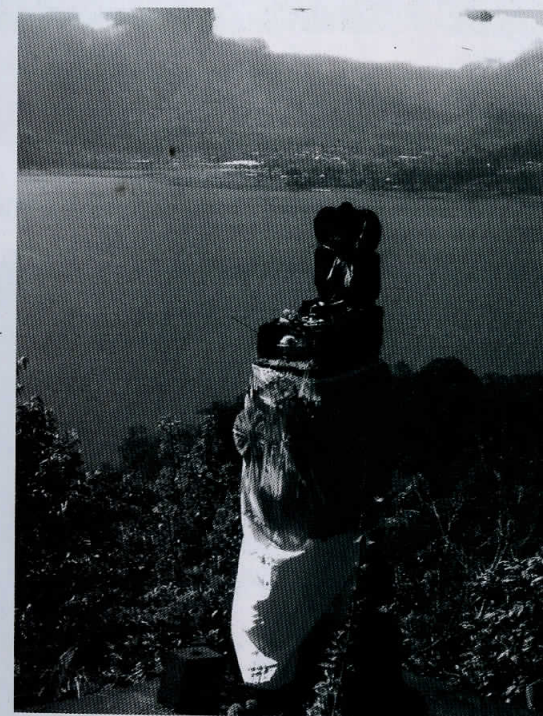
คนพื้นถิ่นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดู ซึ่งผิดกับ ประชากรส่วนใหญ่ในเกาะอื่นๆ ของอินโดนีเซียที่นับถือ ศาสนาอิสลาม จึงทำให้บาหลิมีศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่แตกต่างจากเมืองอื่นๆ ในอินโดนีเซีย สิ่งที่น่าสนใจอย่าง หนึ่งก็คือ การนับถือศาสนาฮินดูของชาวบาหลินั้น เป็นการ ผสมผสานระหว่างลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษกับพราหมณ์ฮินดู ชาวบาหลิมีพลังแห่งการศรัทธาในศาสนาอย่างสูงส่ง ยึดถือ

ในระเบียบประเพณีอย่างเคร่งครัด โดยจะเห็นได้จากกระทง ดอกไม้ที่ใส่เครื่องสังเวยเทพยดาที่มีให้เห็นอยู่ทั่วไปตามท้อง ถนน ศาลเจ้า ประตูทางเข้า ร้านค้า โรงแรมหรือแม้แต่ใน รถยนต์ ชาวบาหลิจะเปลี่ยนกระทงดอกไม้ บูชาเทพเจ้าทั้งเช้า กลางวัน และเย็น หรือมากกว่านั้น เท่าที่จะทำได้

วัด ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของชาวบาหลิ ทุกวันนี ชาวบาหลิยังคงแต่งกายในชุดพื้นบ้านไปวัดทุกครั้ง ชายจะ นุ่งใส่ร่มมีผ้าคาดเอว โปกสีระชะ ส่วนหญิงยังคงใส่ผ้าถุง (Sarung) เสื้อแขนกระบอก (kebaya) ซึ่งดูแล้วยังเป็นเสน่ห์ที่ ปนเปื้อนอยู่กับวิถีชีวิตพื้นบ้าน มิใช่เป็นการสร้างภาพหรือกระแ สอวดรักชาติใด เหมือนกับเมืองท่องเที่ยวอื่นๆ นับได้ว่าเมืองนี้ เป็นดินแดนแห่งวัฒนธรรมอันเลื่องชื่ออย่างแท้จริง

การชำระล้างบาปในบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์

ศาลที่มีพบเห็นอยู่ทั่วไปในเกาะบาหลิ

การแต่งกายในชุดพื้นบ้านบาหลิ

ศิลปะการแสดงบาหลิ

จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสได้ไปศึกษาเกี่ยวกับศิลปะดนตรี และนาฏศิลป์บาหลิ ที่ Taman Budaya Art Centre ด้วยทุน Indonesia Art and Culture Scholarship ของกระทรวงการต่างประเทศอินโดนีเซีย ทำให้เห็นว่่านอกจากวิถีชีวิตที่ยังคงรากของวัฒนธรรมที่เข้มแข็งแล้ว ในทางศิลปะก็เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะการแสดง

นาฏศิลป์บาหลิ ถือได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อประเพณีและชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก พิธีกรรมการรำและละครมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับศาสนาของชาวบาหลิ นาฏศิลป์บาหลิจะแบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ๆ คือ (สุรพล วิรุฬห์รักษ์, 2544)

1. วาลิ (Wali) เป็นการแสดงทางศาสนาที่ศักดิ์สิทธิ์ ใช้ในการบวงสรวงเทพยดา จัดแสดงในเทวสถาน เช่น การแสดงชุดเพนเดต (Pendet) ผู้รำจะรำรำพร้อมถือเครื่อง

บวงสรวง และโปรยกลีบดอกไม้ไปรอบๆ เป็นการสักการะบูชา

2. เบอบาลิ (Bebali) เป็นการแสดงในพิธีกรรม เช่น ชุดซังหยาง (Sanghyang) ผู้รำจะประกอบพิธีเข้าทรงก่อนรำ คล้ายกับการฟ้อนผีในบ้านเรา และการแสดงบารอง (Barong) ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่าง บารอง ซึ่งเป็นตัวแทนแห่งความดี กับ รังคดา (Rangda) พ่อมด ซึ่งเป็นตัวแทนแห่งความชั่ว ตัวบารองนั้นจะใช้ผู้แสดงสองคนประกอบไปด้วยส่วนหน้าและขาหลัง สวมเครื่องแต่งกายคล้ายสิงโต ปัจจุบันนี้ บารองได้กลายมาเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเมืองบาหลิเลยทีเดียว

3. บาลิ บาลิฮัน (Balih-balihan) เป็นการแสดงเพื่อความบันเทิง มักจะดัดแปลงมาจากการแสดงในสองหมวดข้างต้น และในปัจจุบันได้มีการคิดสร้างสรรค์ขึ้นใหม่อีกเป็นจำนวนมาก

การแสดงชุดรำชุด โอแลค ตัมบูลิลังัน
(Oleg Tamullilingan)

การแสดง บารอง (Barong)

การเรียนการสอนนาฏศิลป์บาทลี

การเรียนการสอนนาฏศิลป์บาทลี

ชาวบาทลีล้วนมีจิตวิญญาณของความเป็นศิลปินอยู่ในตัว เด็กๆ จะได้รับการถ่ายทอดจากวิถีชีวิตหรือซึมซับกันทางสายเลือดก็ว่าได้ เกิดมาก็ได้ยินเสียงดนตรีอยู่รอบตัว กิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันก็มีดนตรี และนาฏศิลป์เป็น

ส่วนประกอบทั้งสิ้น จึงไม่แปลกที่ชาวบาทลีส่วนใหญ่สามารถเล่นดนตรีและรำรำได้ ไปพร้อมๆ กัน เด็กบาทลีจะได้รับการฝึกฝนการรำรำตั้งแต่อายุน้อย จึงทำให้ลีลาการรำรำนั้นอยู่ในระดับคุณภาพ

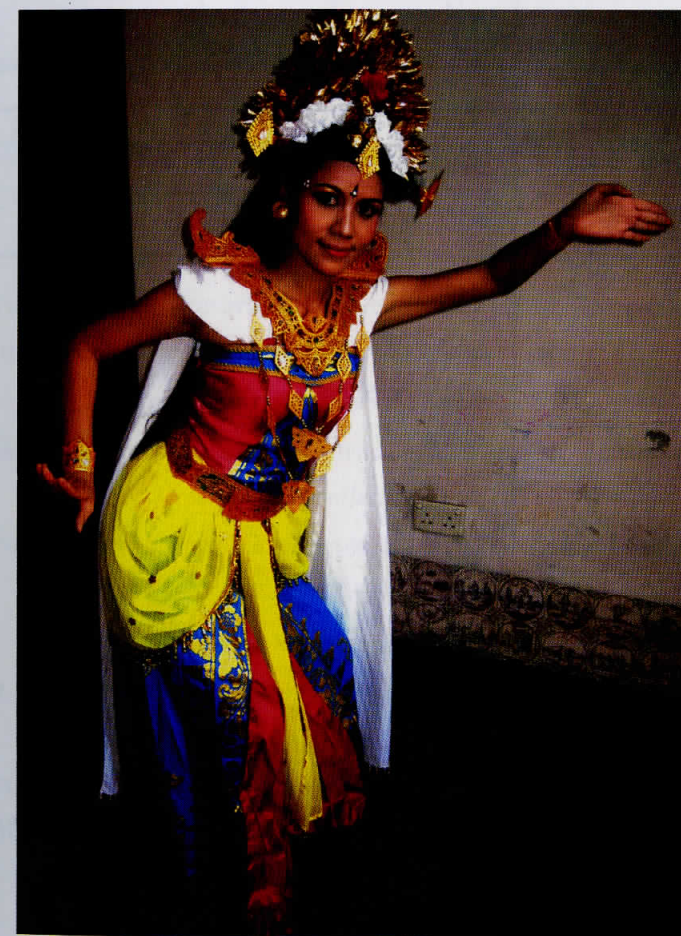
สถานที่เรียนนาฏศิลป์มีทั้งที่เรียนในระบบ เป็นของรัฐบาล และเอกชน แต่ส่วนใหญ่จะเรียนกันตามบ้านศิลปิน เด็กๆ จะเรียนกับศิลปินที่อยู่ในละแวกหมู่บ้านเดียวกัน หรือบางครั้งจะถ่ายทอดกันเองในครอบครัว ค่าเล่าเรียนอยู่ที่ประมาณชั่วโมงละ 1,000 รูเปียด (ประมาณ 4 บาท) ซึ่งนับว่าถูกมาก การสอนนาฏศิลป์ที่บาทลีเป็นการถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น การเรียนมิใช่เรียนเพื่อเป็นศิลปินในการแสดงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเรียนเพื่อที่จะสามารถรำรำในพิธีวงสรวงได้ ใครมีทักษะสูงก็จะต่อยอดจนเป็นนักแสดงและศิลปินที่มีความเชี่ยวชาญต่อไป

การเรียนการสอนนาฏศิลป์ของบาทลีนั้นจะมีลักษณะคล้ายกับการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทยเป็นอย่างมาก เน้นการสอนโดยใช้การเลียนแบบท่าทางของครู ผู้ที่ฝึกหัด

ใหม่จะเริ่มต้นจากแม่ท่าหลักๆ ในการแสดง เช่น การตั้งวง การย่อตัว การเดินย่ำเท้า การเหยียดแขน เป็นต้น หลังจากนั้น ครูจึงจะจับทำให้ถูกต้องและสวยงาม เมื่อผู้เรียนสามารถทำได้อย่างถูกต้อง ครูจะเริ่มสอนลีลาการเคลื่อนไหวต่างๆ จากชุดการแสดงที่ง่ายไปหายากต่อไป

ลีลาการรำรำ

ลักษณะลีลาการรำรำของนาฏศิลป์บาทลีนั้น จะมีลักษณะของการอ่อนช้อย ผสมผสานกับการรุกรำ รุนแรง สลับกับท่ารำที่สงบนิ่ง มีเสน่ห์ในการโชว์ความงามด้วยพลังจากข้างใน ท่ารำที่ใช้ฝึกเป็นแม่ท่าของบาทลีนั้นมีมากมาย ซึ่งก็มีศัพท์ใช้เรียกเฉพาะ เป็นนาฏยศัพท์อย่างของนาฏศิลป์ไทยเราเช่นกัน โดยสามารถแบ่งตามส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ดังนี้

การพ้องรำแบบบาทลี

การใช้ร่างกาย	ชื่อท่ารำ	ลีลาการเคลื่อนไหว
ตา	1. Seledet 2. Ngellier	เป็นลักษณะของการกลอกตา คือมองไปด้านข้างแล้วกลับมามองตรงกลางอย่างรวดเร็ว ซึ่งสามารถทำได้ทั้งข้างซ้ายและขวาขึ้นอยู่กับท่ารำ เป็นลักษณะของการหรีดตาหนึ่งข้างพร้อมกับเอียงคอ แล้วเบี่ยงตาไปด้านหลังตรง พร้อมกับเล่นตามองด้านข้าง แบบท่า seledet
ศีรษะ	1. Ngileg 2. Ulu angsul 3. Ngetag 4. Cegut	เป็นลักษณะการส่ายศีรษะสลับไปมาซ้ายขวา พร้อมกับการย่อเท้า ตามจังหวะเพลง ส่วนใหญ่จะใช้กับท่ารำรำที่มีการเดินแปรแถว เป็นลักษณะของการยกคอซ้ายขวาเหมือนลูกคลื่น สลับไปมาช้าๆ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับการยกคอของนาฏศิลป์อินเดีย แต่ของบาทลีนั้นจะมีความอ่อนช้อยกว่า ไม่แรงเท่าของอินเดีย เป็นลักษณะของการยกคอซ้ายขวาเช่นเดียวกับ Ulu angsul แต่จะขยับคอไปอย่างรวดเร็ว เป็นลักษณะการขมวดคิ้ว พร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อย
ไหล่	Ngejat pala (angsel)	เป็นลักษณะของการสั่นไหล่อย่างรวดเร็ว ตามจังหวะเพลง
มือ	1. Agem 2. ngelung 3. ukel 4. ulop-ulap 5. ombak angel 6. jeriring geraldan	เปรียบเหมือนกับการตั้งวงของนาฏศิลป์ไทย แต่ของบาทลีนีจะมีลักษณะที่ยกมือขึ้นตั้งวงเป็นเหลี่ยม โดยข้อศอกจะหักขึ้นเป็นมุม โดยมือข้างหนึ่งจะสูงระดับศีรษะ และอีกข้างจะอยู่ระดับอก เป็นลักษณะท่ารำที่มือข้างหนึ่งตั้งวงอยู่ระดับอก และมืออีกข้างตั้งแขนข้างลำตัว กดปลายนิ้วมือลง เป็นลักษณะของการม้วนมือ คล้ายกับการม้วนมือในนาฏศิลป์ไทย ใช้ในการเชื่อมท่ารำ เป็นลักษณะของการแทงมือขึ้นใช้ในการเชื่อมท่ารำ เป็นลักษณะของการตั้งวงมือขึ้นระดับไหล่ทั้งสองข้าง พร้อมกับยกตัวไปซ้ายขวา โดยมือจะเคลื่อนไหวไปตามการยกตัว เป็นลักษณะของการพรมนิ้วมือ ซึ่งในการรำรำของบาทลีนั้นเมื่อท่ารำรำใดก็ตาม บางครั้งผู้แสดงจะมีการพรมนิ้วมือเล็กน้อย อยู่เสมอเพื่อทำให้ท่ารำนั้นไม่ดูนิ่งจนเกินไป

การใช้ร่างกาย	ชื่อท่ารำ	ลีลาการเคลื่อนไหว
ลำตัว	1. ngeed 2. ngenjet	การย่อตัวลงและยืดตัวขึ้นอย่างช้าๆ การย่อตัวและยืดตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว
ขา	1. piles 2. tanjek 3. nyerogseg 4. ngeteb 5. ngumbang	เป็นลักษณะการใช้หมวกเท้าแตะที่พื้นพร้อมกับบิดตัวเล็กน้อย ส่วนใหญ่จะใช้ในการเชื่อมท่ารำ หรือช่วงที่ต้องเปลี่ยนท่ารำจากซ้ายไปขวา การวางเท้าเหลื่อมขาข้างใดข้างหนึ่ง ย่อตัวลง พร้อมกับบิดสะโพกไปด้านที่เท้าข้างนั้นเหลื่อม เช่น ถ้าเหลื่อมเท้าซ้าย ให้บิดสะโพกไปด้านซ้าย เป็นต้น เป็นลักษณะการขยี้เท้าถี่ๆ คล้ายกับการขยี้เท้าในนาฏศิลป์ไทย เป็นลักษณะการกระแทกเท้า โดยขาข้างหนึ่งจะยืนเป็นหลักไว้ และขาอีกข้างจะใช้กระแทกเท้าแรงๆ สองครั้งติดต่อกันอย่างรวดเร็ว เป็นลักษณะของการย่อเท้าเดินตามจังหวะเพลง ซึ่งจะต้องสอดคล้องกันทั้งศีรษะ เท้าและ สะโพก

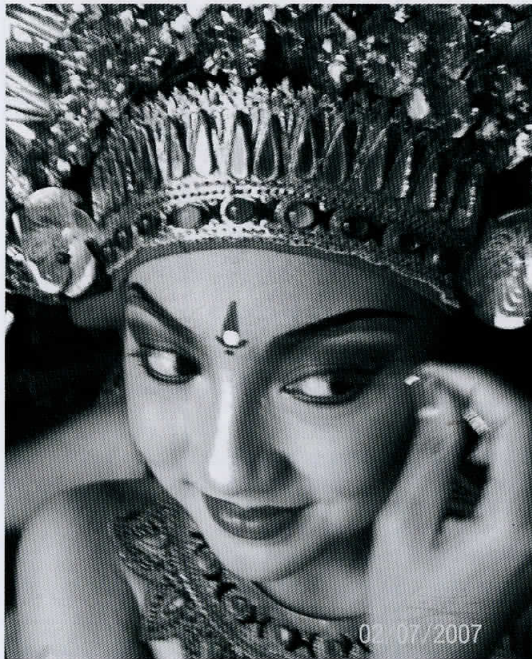
จากที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเพียงท่าหลักๆ เท่านั้น ในนาฏศิลป์บาทลีนี้นั้นยังมีท่าทางต่างๆ อีกมากมาย ซึ่งคล้ายคลึงกับนาฏศิลป์ไทย ที่จากแม่ท่าหนึ่ง สามารถขยายต่อเป็นท่ารำต่างๆ ได้อีก

ละครบาฬี

ละครบาฬี

ละครของบาฬีที่นิยมเล่นกันมาก คือ เรื่อง มหาภารตะ รองลงมาคือเรื่องรามายณะ หรือ อาจมีการผูกเรื่องเป็นละครพื้นบ้านก็มีเช่นกัน ส่วนใหญ่เนื้อเรื่องจะเกี่ยวกับตำนาน รักประวัติศาสตร์ การผจญภัยผจญรบ หรือการแข่งขันทางการทหาร คล้ายกับละครจักรๆ วงศ์ๆ ของทางบ้านเรา

02/07/2007

ในการสอนเพื่อแสดงเป็นละครนั้น ครูจะคัดเลือกจากนักเรียนที่มีความสามารถ และมีบุคลิกที่เหมาะสมกับตัวละคร มาสอนเฉพาะตัวต่อตัว โดยครูจะอธิบายโครงเรื่อง และสอนท่ารำจนให้นักเรียนเข้าใจความรู้สึกของละคร การรำรำจะเคลื่อนไหวไปตามเสียงกลองซึ่งเป็นตัวกำหนดจังหวะ นายกลองจะเป็นผู้ให้จังหวะนำเป็นสัญญาณในการเปลี่ยนท่วงทำนอง และผู้รำก็จะเปลี่ยนท่วงท่าไปตามจังหวะและทำนองนั้นๆ ซึ่งนายกลอนนั้นถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการแสดงละครแต่ละครั้ง หากผู้รำมีความสามารถ และชำนาญก็จะสามารถสร้างสรรค์ท่ารำที่แปลกใหม่ เป็นของตนเอง ซึ่งทำให้การรำรำมีความตื่นตา ตื่นใจมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าละครแต่ละเรื่อง ถึงแม้จะมีโครงเรื่องเดียวกัน แต่เมื่อนำมาแสดงในแต่ละครั้งก็จะได้รูปแบบที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งถือเป็นการพัฒนาในเชิงศิลปะเป็นอย่างมาก

การประกวดการแสดง
ชุดเลกอน กราตอน
(Lakong laraton)

งาน Bali Arts Festival เวทีสำหรับศิลปิน

อีกสิ่งหนึ่งที่ช่วยให้ศิลปะการแสดงของบาฬี มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็คือ ในทุกปี จะมีการจัดงาน Bali Arts Festival ซึ่งจะมีขึ้นเป็นประจำ ในช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม โดยจะจัดงานติดต่อกันเป็นเวลา 1 เดือน งานนี้เป็นเสมือนเวที แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ทางศิลปะของเหล่าศิลปินในจังหวัดต่างๆ ของบาฬี มีการรวมศิลปะในทุกแขนง ไม่ว่าจะเป็น งานช่างแกะสลัก จักสาน ภาพวาด งานศิลปะ และการแสดง นอกจากจะเป็นการแสดงผลงานไปในหลายเวทีแล้ว ยังมีการประกวดและประชันฝีมือกันของศิลปินจากที่ต่างๆ อีกด้วย

จุดเด่นที่น่าสนใจของงานนี้อย่างหนึ่งคือ การประกวดวงดนตรี gemerlan yeawon โดยจะประชันทั้งการบรรเลงดนตรี และการแสดงควบคู่กันไป การแสดงนั้นจะประกอบไปด้วย การแสดงชุดมาตรฐาน เช่น เลกอน กราตอน (Lakong karaton) ซึ่งเป็นการแสดงรำรำที่เก่าแก่ และเป็นที่ยอมรับอย่างมากถือเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูงของบาฬี การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์ เป็นลักษณะของ

การแสดงนาฏศิลป์สร้างสรรค์

ระบำชุดสั้นๆ ที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ และสุดท้ายเป็นการเล่นละคร การประกวดนี้ สร้างความตื่นตัวให้กับศิลปินเป็นอย่างมาก ทุกกลุ่มจะรอยที่จะนำผลงานของตนออกแสดงในเวทีแห่งนี้ ถือได้ว่าเป็นแรงผลักดัน ในการสร้างสรรค์งานศิลปะและอนุรักษ์ไปพร้อมๆ กัน

บาฬีถือได้ว่าเป็นความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ศิลปะยังคงมีการขับเคลื่อนและพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง สิ่งหนึ่งที่ทำให้บาฬียังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองไว้ได้นั้นคือ ความเก่าแก่ของสังคมบาฬี บาฬีถือได้ว่าได้รับอิทธิพลจากภายนอกน้อยมากเมื่อเทียบกับเมืองอื่นๆ ความเป็นบาฬีและความร่ำรวยทางวัฒนธรรม ทำให้บาฬีสามารถรักษาความเก่าแก่และยังคงความเป็นบาฬีที่บริสุทธิ์ในด้านศิลปกรรมเอาไว้ได้ นี่จึงเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนทุกมุมโลก ต่างมุ่งหน้าไปศึกษาเรื่องราวของบาฬี เมืองที่ยิ่งใหญ่ทางวัฒนธรรม